

מדד השלום – אוגוסט 2016

פרופ' אפרים יער וחנן כהן

מדד השלום של חודש אוגוסט הוקדש למגוון נושאים פוליטיים וחברתיים, ביניהם משפטו של החייל אלאור אזריה, האמון שיש לציבור בצה"ל, ביקורתו של אהוד ברק על התנהלותו של ראש הממשלה נתניהו, יחס הציבור הישראלי למערכת החינוך הישראלית, העדפותיו ביחס למועמדים בבחירות לנשיאות בארה"ב, ועמדותיו בשאלת ה"בורקיני" על רקע ההחלטה של עיירות רבות בצרפת לאסור לבוש זה בחופי הים.

משפט החייל אלאור אזריה. עם התקדמות דיוני המשפט הצבאי כנגד חייל חטיבת כפיר אשר ירה במחבל פצוע שביצע פיגוע דקירה בחברון, רוב גדול בציבור היהודי (65%) מצדיק את מעשהו של אזריה ותומך בטענתו כי ירה במחבל מתוך הגנה עצמית בגלל שחשש שהוא נושא חגורת נפץ. 25% בלבד תומכים בעמדת המערכת הצבאית כי אזריה חרג מנהלי הפתיחה באש וירה במחבל מתוך תחושת נקמה, והשאר (10%) לא ענו. התמיכה באזריה גורפת בקרב יהודים המשתייכים למחנה הימין (83%), גבוהה למדי גם במחנה המרכז (51%), וקיימת אפילו בקרב מיעוט במחנה השמאל (20%). התמיכה באזריה גבוהה במיוחד בקרב צעירים בגילאי ג'וס – בני 18 עד 24. תמיכה גבוהה מאוד נרשמה גם בקרב חרדים (95%) ודתיים (79%), אם כי ישנו רוב התומך באזריה גם בקרב מסורתיים וחילונים.

ברוח דומה, אם כי ברוב מעט יותר קטן, 51.5% מהיהודים תומכים בצעד של קבוצת חיילי המילואים שהצהירו לאחרונה כי לא יתגייסו לשירות מילואים כל עוד המשפט של אזריה נמשך ועד שהוא יזכה לחלוטין, שעה ש-43.5% מתנגדים לצעד זה. בסוגיה זו ישנו רוב לתומכים בסרבנות רק בין אנשי מחנה הימין (71%), כאשר שיעורי התמיכה במחנה המרכז עומדים על 31.5% ובמחנה השמאל התמיכה עומדת על 14%. חשוב לציין כי לא מדובר במחנות פוליטיים השווים בגודלם, משום שמחנה הימין לבדו מהווה כיום יותר ממחצית מן הציבור היהודי בישראל.

בהמשך לכך ביקשנו לברר האם התמיכה באלאור אזריה מבטאת עמדה עקרונית של הציבור היהודי כנגד הערך הצה"לי של "טוהר הנשק" המתיר לחיילים להפעיל כוח רק במקרים של סכנת חיים או צורך מבצעי ולא למטרות ענישה. שאלנו את הציבור היהודי: "יש הטוענים כי צריך להרוג במקום כל פלסטיני שעשה פיגוע נגד יהודים, גם אם הוא נתפס וברור שאינו מסכן את הסביבה. אחרים טוענים שברגע שהפסיק לסכן את הסביבה, צריך למסור את המפגע הפלסטיני לרשויות החוק. עם איזו משתי הטענות אתה מסכים יותר?". הסקר מראה כי חלוקת הדעות מאוזנת, כאשר 47% תומכים בטענה הראשונה ו-45% בשנייה (הפער של 2% נמצא בטווח טעות הדגימה). התמיכה בהריגת המחבל במקום הפיגוע גבוהה במיוחד בקרב אנשי ימין (62%), צעירים בני 18-24 (69%), חרדים (63%) ומסורתיים דתיים (72%). נראה, אפוא, שהתמיכה הגורפת במעשהו של אזריה מעידה במידה לא מבוטלת על עמדה עקרונית של הציבור היהודי המתירה את לקיחת החוק לידיים בזמן אירועי פיגוע ופחות מהנסיבות הספציפיות של המקרה.

האמון בצה"ל. כיוון שתמיכת הציבור היהודי באלאור אזריה מנוגדת לעמדת המערכת הצבאית, ובכלל זה הרמטכ"ל ודרגים בכירים אחרים, ביקשנו לדעת האם ניגוד זה השפיע על האמון הכולל שלו בצה"ל. לשם כך, בדקנו את אמון הציבור בארבעה מוסדות שונים – הממשלה, הכנסת, בית המשפט העליון וצה"ל. הממצאים מראים ששיעורי האמון בממשלה ובכנסת נמוכים מאוד, כאשר לרבע בלבד יש כלפי שני המוסדות הרבה מאד או די הרבה אמון. שיעור האמון בבית המשפט העליון עומד על 54% ובצה"ל על 87%. נתונים אלה דומים למדידות האמון במוסדות המדינה בסקרי מדד הדמוקרטיה הישראלית בשנים האחרונות. מספרים אלה מלמדים שלא זו בלבד שצה"ל ניצב במקום הראשון, ובמרחק ניכר מעל יתר המוסדות שנכללו בהשוואה, אלא שכמעט כל הציבור היהודי נותן בו אמון. מסתבר אם כן כי לפחות עד כה פרשת אלאור אזריה, על אף ההתנגדות העזה שהיא מעוררת כלפי המערכת הצבאית עד כדי מתן היתר לסרבנות צבאית, לא השפיעה על היחס האוהד של הציבור היהודי כלפי צה"ל על כל מרכיביו ודרגיו. ניתן לשער שעקב חיוניותו של צה"ל כגוף המרכזי המופקד על ביטחון המדינה, הציבור "חייב" לתת בו אמון ולהתעלם או להמעיט בפגמיו.

ביקורתנו של אהוד ברק על נתניהו. שר הביטחון לשעבר אהוד ברק אמר לאחרונה כי בחודשים האחרונים הייתה התרחשות שגרמה נזק לביטחוני חמור לישראל בגלל טעות בשיקול דעתו של ראש הממשלה נתניהו ובשל יחסיו המעורערים עם נשיא ארצות הברית. בציבור היהודי רק מעטים נותנים אמון בטוהר כוונותיו של ברק באמירה זאת, כאשר 10% ענו שברק אמר את הדברים מתוך דאגה כנה לביטחונה של ישראל, ו-68% (!) חשבו שהדברים נאמרו מתוך אינטרס פוליטי לנגח את נתניהו. בציבור הערבי שיעור גבוה יותר (27%) ענו שברק אמר את הדברים מתוך דאגה כנה לביטחון ישראל, אך גם בקרבם השיעור השכיח (42%) חשבו שהדברים נאמרו מתוך אינטרס פוליטי. גם במחנה השמאל ובקרב מצביעי המחנה הצינוני השיעור השכיח (42%) בשני המקרים) חושבים שברק אמר את הדברים מתוך אינטרס פוליטי ולא מתוך דאגה אמיתית לביטחון ישראל. בשאלה האם טוב או לא טוב למדינת ישראל שאהוד ברק ישוב לזירה הפוליטית ענו 65% מהיהודים שעדיף שלא יחזור. ההתנגדות לחזרתו של ברק לפוליטיקה משותפת לאנשי כל המחנות הפוליטיים: למזדהים עם הימין (72%), וגם לאנשי המרכז (54%) והשמאל (59.5%). לעומת זאת, 52.5% מהמרוויינים הערבים ענו שעדיף שברק ישוב לזירה הפוליטית.

התפקוד של מערכת החינוך: עם פתיחת שנת הלימודים החדשה, ביקשנו לבחון כיצד מעריך הציבור היבטים שונים בתפקודה של מערכת החינוך הישראלית. שאלנו: "בסולם שבין 0 (גרוע) ו-10 (מעולה) איזה ציון היית נותן למערכת החינוך הישראלית?". הממוצע שהתקבל (5.58) מעיד שמערכת החינוך זוכה בציון שהוא קצת למעלה מבינוני. הערבים נתנו למערכת החינוך ציון מעט יותר גבוה מאשר היהודים (ממוצע של 5.85 לעומת 5.53). בחלוקה לפי זרם דתי/חילוני התברר כי הדתיים נתנו למערכת החינוך הישראלית את הציון הגבוה ביותר (6.37), ולאחריהם המסורתיים הדתיים (6.18), המסורתיים הלא-דתיים (5.60), החילונים (5.28) ולבסוף החרדים (4.46). ממצאים אלה מלמדים אולי על שביעות רצון רבה יותר מזרם החינוך הממלכתי-דתי מאשר מהזרם הממלכתי או החרדי-עצמאי, אם כי הדבר לא נבדק באופן ישיר.

כדי לבחון את תפקודה של מערכת החינוך בפרספקטיבה של זמן שאלנו האם היא הולכת ומשתפרת עם השנים או הולכת ומידרדרת. התשובות מלמדות שהציבור היהודי אינו תמים דעים בשאלה זו, אם כי שיעור החושבים שהיא מידרדרת (49%) גבוה יותר באופן מובהק משיעור הגורסים שהיא משתפרת (40%), ו-11% אינם יודעים. גם בשאלה זו המגזרים הביקורתיים ביותר הם החילוני והחרדי: כ-55% בשתי הקבוצות סבורים שהמערכת מידרדרת. בציבור הערבי ישנה התפלגות מאוזנת בין מי שסבורים שהמערכת משתפרת או מידרדרת (48% לעומת 46%).

מכיוון שאחת ממטרותיו המוצהרות המרכזיות של חינוך החובה בישראל הוא לאפשר הזדמנות שווה לכל ילדי ישראל, שאלנו האם לדעת המרואיינים מערכת החינוך אכן נותנת שוויון הזדמנויות אמתי לילדים מכל רקע ומגזר. התפלגות התשובות לשאלה זו הרבה פחות מאוזנת, כאשר הרוב בכלל הציבור הישראלי (54.5%), יהודים וערבים כאחד, בדעה שמערכת החינוך די או מאד לא נותנת שוויון הזדמנויות, לעומת 40% שגורסים ההיפך. התפיסה שמערכת החינוך אינה שוויונית שכיחה יותר בקרב אנשי שמאל (74%) ומרכז (64%). בקרב אנשי ימין ישנה חלוקה שווה בין מי שסבורים שהיא שוויונית לבין מי שסבורים להיפך (46% בשני המקרים). נראה אפוא שבעיית שוויון ההזדמנויות נותרה בעיני הציבור הישראלי נקודת תורפה של מערכת החינוך.

המועמדים בבחירות בארה"ב - הערכות והעדפות: רוב גדול בציבור היהודי והערבי גם יחד (62%) מעריך שהילארי קלינטון תזכה בבחירות שייערכו בארה"ב בנובמבר. פחות מרבע בלבד מעריכים שהזוכה יהיה דונאלד טראמפ והשאר אינם יודעים. אשר לשאלה מי משני המועמדים יהיה יותר טוב מבחינת המדיניות של ממשלת ישראל, בציבור היהודי שיעור הסבורים שטראמפ יהיה טוב יותר (38.5%) גבוה מעט יותר משיעור הסבורים שקלינטון (33%) תהיה טובה יותר מבחינת ישראל. אף על פי כן, לשאלה "ומי היית רוצה שיזכה בבחירות לנשיאות ארה"ב – דונאלד טראמפ או הילארי קלינטון?" שיעור גבוה יותר מעדיפים את קלינטון (43%) על פני טראמפ (34%). כלומר, ההעדפות של חלק מהציבור היהודי אינן נקבעות רק מהשיקול של מי משני המועמדים "יהיה טוב יותר ליהודים". בחלוקה לפי מחנות פוליטיים בציבור היהודי, בשמאל ישנה העדפה גורפת לקלינטון (86%) על פני טראמפ (9%), במרכז גם כן ישנה העדפה ברורה לקלינטון (57%) על פני טראמפ (23%), ואילו בימין ישנה אמנם העדפה לטראמפ (49%) על פני קלינטון (23%) אך יש רבים מאוד (מעל רבע) שענו כי אינם יודעים את מי הם מעדיפים. נראה אם כן כי האמביוולנטיות כלפי דמותו של טראמפ, הקיימת בקרב הימין השמרני האמריקני, באה לידי ביטוי גם בהעדפותיו של הימין הישראלי.

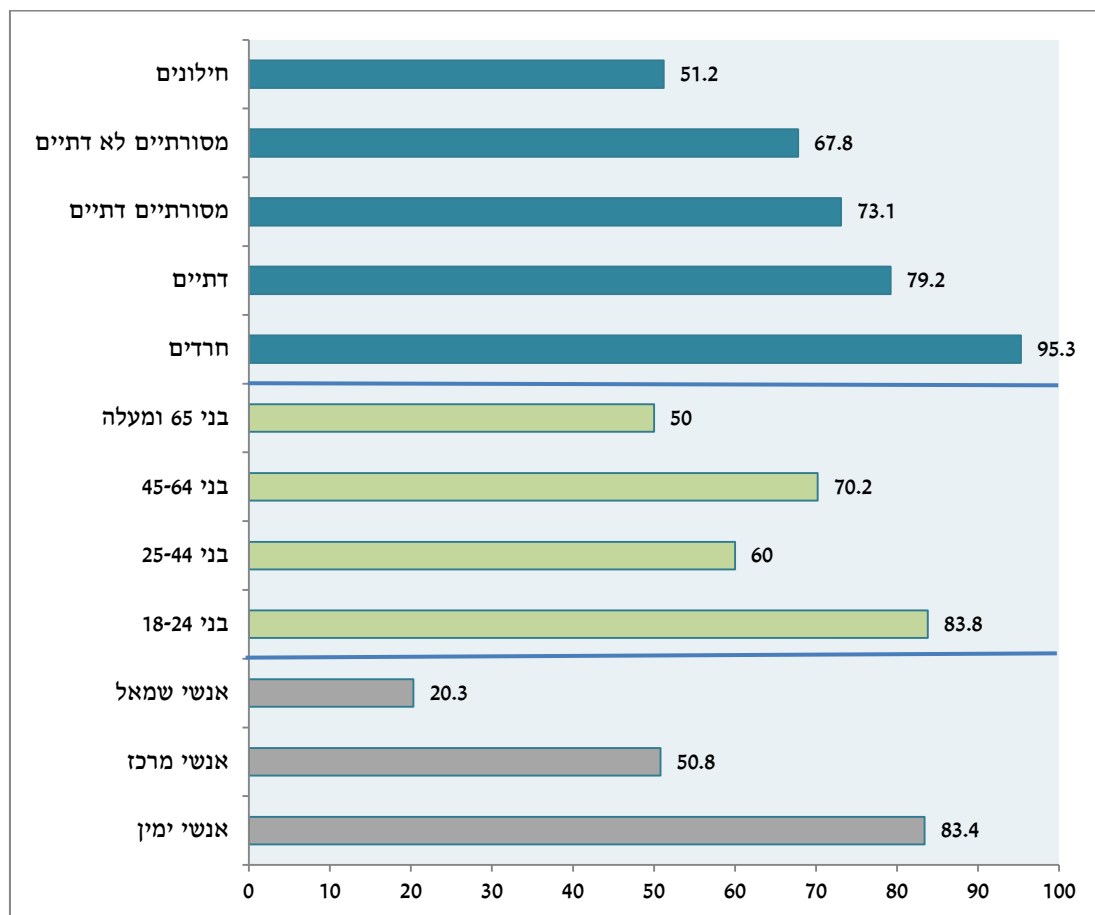
בציבור הערבי השיעור הגבוה (40%) סבורים שדווקא קלינטון תהיה טובה יותר מבחינת מדיניות ממשלת ישראל לעומת 31% שסבורים ששני המועמדים יהיו טובים לישראל ו-14% בלבד שסבורים שטראמפ יהיה טוב יותר לישראל. בשאלה "מי היית רוצה שיזכה בבחירות?" הציבור הערבי מראה נטייה ברורה לקלינטון (58%) על פני טראמפ (11%), כאשר שיעור גבוה למדי (31%) ענו שאינם יודעים מי היו רוצים שיזכה בבחירות לנשיאות ארה"ב.

פרשת ה"בורקיני": לאחרונה החליטו עשרות עיירות בצרפת לאסור על לבישת "בורקיני" – בגד ים המכסה כמעט לחלוטין את גופן של נשים. על רקע זה שאלנו האם האיסור נובע מסיבות ביטחוניות (למשל: חשש מהסתרת חגורת נפץ מתחת לבגד) או מסיבות דתיות-תרבותיות (כי לבישת הבורקיני מנוגדת לערכי החילוניות בצרפת). הממצאים מראים שרוב ניכר בציבור היהודי (55.5%) סבור שהאיסור נובע בעיקר מסיבות דתיות-תרבותיות, שעה ש-25% בלבד חושבים שהוא נובע מסיבות ביטחוניות, כ-9% חושבים שהאיסור נובע משתי הסיבות, והשאר אינם יודעים. בדומה, בציבור הערבי 38% סבורים שההתנגדות נובעת מסיבות דתיות-תרבותיות, לעומת 27% שסבורים שהיא נובעת מסיבות ביטחוניות ו-10% שסבורים שהיא נובעת משתי הסיבות גם יחד. ראוי לציין כי לא פחות מ-14% מהערבים אמרו שההתנגדות אינה נובעת לא מסיבות ביטחוניות ולא מסיבות דתיות-תרבותיות (תשובה שלא הוקראה בסקר) – ככל הנראה נשאלים אלה מייחסים את ההתנגדות לבורקיני לשנאת מוסלמים וסמליהם בקרב הציבור הצרפתי.

הוספנו ושאלנו גם מהן עמדות הציבור בסוגיה העקרונית, כדלהלן: "עם איזו משתי הטענות הבאות אתה מסכים יותר: 'הבורקיני מסמל את שעבוד האישה המוסלמית ולכן מוצדק שהצרפתים מתנגדים לו' או 'מדינה דמוקרטית צריכה לאפשר לכל אישה ואיש להתלבש כרצונם בזירה הציבורית, גם אם מדובר בבגדים מסורתיים ושמרניים?'". התשובות מעידות שרוב גדול בציבור היהודי מצדד בחופש הלבוש, כאשר 60.5% מתוכו מסכימים עם הטענה השנייה ורק 28% מצדדים יותר בדעה הראשונה. העדפת חופש הלבוש בזירה הציבורית על פני כפיית קוד לבוש חילוני משותפת לכלל המחנות הפוליטיים בזירה הישראלית-היהודית: לימין (59%), למרכז (61%) ולשמאל (73%). נשים הביעו תמיכה בחופש הלבוש יותר מגברים (67% תמיכה לעומת 58%). פילוח לפי השתייכות לקבוצה חרדית, דתית, מסורתית או חילונית מעלה שהתמיכה בחופש הלבוש משותפת לכלל הקבוצות. גם בקרב הערבים הרוב (71%) סבור שמדינה דמוקרטית צריכה לאפשר לכל אדם להתלבש כרצונו בזירה הציבורית, גם בבגדים מסורתיים ושמרניים ולא לכפות קוד לבוש.

מדד המשא ומתן: 46.7 (יהודים: 43.8)

תרשים החודש: בחודש מרץ האחרון ירה החייל אלאור אזריה במחבל מנוטרל שביצע פיגוע דקירה בחברון. אזריה טען שירה מתוך הגנה עצמית בגלל שחשש שהמחבל הפצוע נושא חגורת נפץ. המערכת הצבאית טענה כי אזריה חרג מנהלי הפתיחה באש וירה במחבל מתוך תחושת נקמה. באיזו מידה אתה מצדיק או לא מצדיק את מעשהו של אלאור אזריה? (% , מאוד מצדיק או די מצדיק, יהודים לפי מחנה פוליטי, קבוצת גיל וקבוצה דתית)

מדד השלום נערך בחסות תכנית אוונס לגישור ופתרון סכסוכים (אוניברסיטת תל אביב) ומרכז גוטמן לחקר דעת קהל ומדיניות של המכון הישראלי לדמוקרטיה. הסקר נערך בטלפון על ידי מכון המחקר "מדגם" בתאריכים 30-31 באוגוסט 2016, בקרב 600 מרואיינים (500 יהודים, 100 ערבים), המהווים מדגם ארצי מייצג של כלל האוכלוסייה הבוגרת בישראל בגילאי 18 ומעלה. טעות הדגימה המרבית לכלל המדגם - $\pm 4.1\%$ ברמת בטחון של 95%. ניתוחים סטטיסטיים: גבי יסמין אלקלעי. <http://www.peaceindex.org>